

INHOUD

VOORWOORD	11
1. INLEIDING	13
1.1 De ontwikkeling van het kind: gewikt en gewogen	15
1.2 Wat is ontwikkeling?	17
1.3 Hoe ontstaat ontwikkeling?	18
1.3.1 De natuur (je aanleg, 'nature')	18
1.3.2 Het milieu (je omgeving, 'nurture')	19
1.3.3 Een derde ontwikkelingsfactor: de zelfbepaling?	19
1.3.4 De gulden middenweg?	20
1.4 Hoe gaan we met ontwikkeling om?	21
1.4.1 Werken in de 'zone van naaste ontwikkeling'	21
1.4.2 Welbevinden en betrokkenheid als richtsnoeren	24
1.5 Het boek in een notendop	26
1.5.1 De ontwikkelingsfasen	26
1.5.2 De ontwikkelingsdomeinen of -gebieden	26
1.5.3 Voor leerkrachten, ouders en opvoeders	28
2. DE ONGEBOREN BABY EN DE GEBOORTE	31
2.1 De lichamelijke (en motorische) ontwikkeling	33
2.1.1 De germinale periode (de eerste twee weken)	33
2.1.2 De embryonale periode (2 tot 8 weken)	34
2.1.3 De foetale periode (8 tot 38 weken)	35
2.2 De psychische ontwikkeling	37
2.3 Schadelijke omgevingsinvloeden	38
2.4 De geboorte	41
2.4.1 De bevalling	41
2.4.2 Een traumatische ervaring?	43
2.4.3 Soorten bevallingen	43
2.4.3.1 De omgeving scheppen: de zachte geboorte	44
2.4.3.2 Ziekenhuis of thuis?	44
2.4.3.3 Wanneer ingegrepen moet worden: de keizersnede	44
2.4.3.4 Een ander standje: zittend bevallen	45
2.4.3.5 Een andere plaats: de onderwaterbevalling	45
3. DE PASGEBORENE (EERSTE 8 WEKEN)	47
3.1 De lichamelijke ontwikkeling	49
3.2 De motorische ontwikkeling	50

3.3	De perceptuele ontwikkeling	52
3.4	De seksuele ontwikkeling	55
3.4.1	Wat is kinderseksualiteit?	55
3.4.2	De seksuele ontwikkeling bij de pasgeborene	56
3.5	De sociaal-emotionele ontwikkeling	57
3.6	De taalontwikkeling	57
4.	DE BABY (2 MAANDEN - 1,5 JAAR)	59
4.1	De lichamelijke ontwikkeling	61
4.2	De motorische ontwikkeling	61
4.2.1	Het kijkstadium (0-3 maanden)	62
4.2.2	Het grijpstadium (3-6 maanden)	62
4.2.3	Het zitstadium (6-9 maanden)	62
4.2.4	Het kruipstadium (9-12 maanden)	63
4.2.5	Het loopstadium (12-15 maanden)	64
4.3	De tekenontwikkeling	64
4.4	De perceptuele ontwikkeling	65
4.5	De seksuele ontwikkeling	66
4.6	De sociaal-emotionele ontwikkeling	67
4.6.1	Gehechtheid	68
4.6.2	Veilig versus onveilig	69
4.6.3	Vreemdenangst of 'acht maanden'-angst	71
4.7	De cognitieve ontwikkeling	72
4.7.1	De cognitieve ontwikkeling volgens Piaget	72
4.7.2	De baby in het sensori-motorisch stadium	75
4.8	De taalontwikkeling	78
4.9	De spelontwikkeling	81
4.9.1	Wat is spelen en spelontwikkeling?	81
4.9.2	De spelontwikkeling bij de baby	82
5.	DE PEUTER (1,5 - 3 JAAR)	85
5.1	De lichamelijke ontwikkeling	87
5.2	De motorische ontwikkeling	89
5.3	De tekenontwikkeling	89
5.4	De perceptuele ontwikkeling van de peuter en de kleuter	90
5.5	De seksuele ontwikkeling	90
5.6	De sociaal-emotionele ontwikkeling	92
5.7	De cognitieve ontwikkeling van de peuter en de kleuter	94
5.7.1	Verworven denkcapaciteiten	94
5.7.2	Denkfouten	95

5.7.2.1	<i>Conservatieproef: behoud van hoeveelheid vloeistof en massa</i>	96
5.7.2.2	<i>Het 'drie bergen'-experiment</i>	99
5.7.2.3	<i>Het klasse-inclusie-experiment</i>	100
5.7.3	Verwarring tussen fantasie en werkelijkheid	101
5.8	De taalontwikkeling	103
5.9	De schoolse ontwikkeling	104
5.10	De morele ontwikkeling	107
5.11	De spelontwikkeling	107
5.12	De persoonlijkheidsontwikkeling	110
6. DE KLEUTER (3-6 JAAR)		113
6.1	De lichamelijke ontwikkeling	115
6.2	De motorische ontwikkeling	115
6.3	De tekenontwikkeling	116
6.4	De perceptuele ontwikkeling	118
6.5	De seksuele ontwikkeling	119
6.5.1	De fallische fase bij de kleuterjongen	120
6.5.2	De fallische fase bij het kleutermeisje	120
6.6	De sociaal-emotionele ontwikkeling	121
6.7	De cognitieve ontwikkeling	122
6.8	De taalontwikkeling	123
6.9	De schoolse ontwikkeling	125
6.9.1	Spelenderwijs leren	125
6.9.2	Ervaringsgericht kleuteronderwijs	126
6.9.2.1	<i>Ervaringsgerichtheid</i>	126
6.9.2.2	<i>De praktijkprincipes</i>	128
a)	Vrij kleuterinitiatief	128
b)	Milieuverrijking	129
c)	Ervaringsgerichte dialoog	130
6.9.2.3	<i>Het einddoel: de geëmancipeerde mens</i>	130
a)	Bevrijdingsprocessen	131
b)	Creatieve processen	131
6.9.3	Zorgbreedte en zorgverbreding	131
6.10	De morele ontwikkeling	134
6.11	De spelontwikkeling	137
6.11.1	Kenmerken van het spel bij de kleuter en het lagereschoolkind	137
6.11.2	De spelontwikkeling bij de kleuter	139
6.12	De persoonlijkheidsontwikkeling	141

7. HET LAGERESCHOOLKIND (6-12 JAAR)	145
7.1 De lichamelijke ontwikkeling	147
7.2 De motorische ontwikkeling	148
7.3 De tekenontwikkeling	149
7.4 De perceptuele ontwikkeling	151
7.5 De seksuele ontwikkeling	152
7.5.1 Kinderen van 6 tot 8 jaar	152
7.5.2 Kinderen van 8 tot 10 jaar	152
7.5.3 Kinderen van 10 tot 12 jaar	153
7.6 De sociaal-emotionele ontwikkeling	154
7.6.1 Gehechtheid	154
7.6.2 Sociale relaties en vriendschappen	156
7.6.2.1 In groep omgaan met leeftijdsgenootjes	156
7.6.2.2 Vriendschap	157
7.6.3 Pesten	159
7.7 De cognitieve ontwikkeling	165
7.7.1 Het lagereschoolkind in het concreet operationeel stadium (6-12 jaar)	165
7.7.2 Het magisch denken	167
7.8 De taalontwikkeling	168
7.9 De schoolse ontwikkeling	170
7.9.1 Schoolrijpheid	170
7.9.2 Drie schoolse vaardigheden	172
7.9.2.1 Lezen	172
7.9.2.2 Schrijven	174
7.9.2.3 Rekenen	177
7.9.3 Als de ontwikkeling anders loopt...	179
7.9.3.1 Leerstoornissen	179
a) Dyslexie	181
b) Dysorthografie	181
c) Dyscalculie	182
d) Dysgrafie	182
7.9.3.2 ADHD	182
a) ADHD: Probleem of stoornis?	182
b) Belangrijkste kenmerken van ADHD	183
c) Bijkomende problemen in verband met ADHD	185
d) Aanpak in geval van ADHD	186
7.10 De morele ontwikkeling	187
7.11 De spelontwikkeling	188
7.12 De persoonlijkheidsontwikkeling	189

8. DE ADOLESCENT	193
8.1 De lichamelijke ontwikkeling	195
8.1.1 Seksuele rijpingsprocessen	195
8.1.2 Versnellingen van de lichaamsgroei en verandering in lichaamsproporties	196
8.1.3 Reacties op de lichamelijke veranderingen	197
8.1.4 Het acceleratieverschijnsel	199
8.2 De motorische ontwikkeling	200
8.3 De tekenontwikkeling	200
8.4 De perceptuele ontwikkeling	201
8.5 De seksuele ontwikkeling	201
8.5.1 De genitale fase	201
8.5.2 Enkele seksuele thema's tijdens de adolescentie	202
8.5.2.1 <i>Zelfbevrediging</i>	203
8.5.2.2 <i>De eerste keer</i>	203
8.5.2.3 <i>Anticonceptie en veilig vrijen</i>	205
8.5.2.4 <i>Homoseksueel gedrag</i>	205
8.6 De sociaal-emotionele ontwikkeling	206
8.6.1 Ouders en de adolescent	207
8.6.2 Gezin en de adolescent	208
8.6.3 Conflicten en de adolescent	211
8.6.4 Leeftijdsgenoten en de adolescent	212
8.6.5 In grote groep, kliek of individuele vriendschap	214
8.6.5.1 <i>De jeugdcultuur en zijn subculturen</i>	214
8.6.5.2 <i>Kliekjes of vriendengroepen</i>	215
8.6.5.3 <i>Vriendschap tussen boezemvriend(inn)en</i>	216
8.7 De cognitieve ontwikkeling	216
8.7.1 Het denken van de adolescent versus het denken van kinderen	217
8.7.2 Het formeel operationeel stadium	217
8.8 De taalontwikkeling	219
8.9 De schoolse ontwikkeling	220
8.9.1 Straffen en belonen	220
8.9.1.1 <i>Straffen</i>	220
8.9.1.2 <i>Belonen</i>	222
8.9.2 Leerlingenbegeleiding	224
8.9.2.1 <i>Leren leren</i>	224
8.9.2.2 <i>Leren kiezen</i>	226
8.9.2.3 <i>Leren leven</i>	228
8.10 De morele ontwikkeling	230

8.11 De spelontwikkeling	231
8.12 De persoonlijkheidsontwikkeling	232
8.12.1 Egocentrisme	232
8.12.1.1 <i>Imaginaire publiek</i>	232
8.12.1.2 <i>Persoonlijke fabel</i>	233
8.12.2 Conformisme	234
8.12.3 Identiteitsvinding en -ontplooiing	235
8.12.3.1 <i>Identificatie</i>	235
8.12.3.2 <i>Experimenteren</i>	236
8.12.4 Identiteitsstatus	236
TOT SLOT	239
REFERENTIES	243
BIJLAGE: ONTWIKKELING IN FUNCTIE VAN BEROEPSPROFIELEN EN BASISCOMPETENTIES VOOR LERAREN	249
Beroepsprofiel voor leraren: tien typefuncties	
Beroepshoudingen en attitudes	
REGISTER	259